

MIT O EROSU I PSIHI IZ PERSPEKTIVE ARHETIPESKE PSIHOLOGIJE

(Erih Nojman: *Amor i psiha: psihički razvoj ženskog: tumačenje Apulejeve bajke, preveo sa nemačkog Milutin Stanisavac, Fedon, Beograd, 2015)*

Prvi deo Nojmanove knjige je bajka „Amor i Psiha“ iz Apulejevog romana *Metamorfoze* (poznatiji kao *Zlatni magarac / Asinus Aureus*; prevela sa latinskog Marjanca Pakiž). Ona počinje, tipično, nevoljom. Psiha, najmlađa kraljevska kći, pati što je zbog njene božanske lepote prosci izbegavaju, a Venera je iz istog razloga mrzi. Ljubomorna Venera (grčka Afroditita) traži od svog sina, nestašnog Amora/Erosa da njenu smrtnu suparnicu Psihu kazni time što će je ljubavljju „vezati za najgoreg čoveka“. Proroštvo naređuje nesrećnom ocu Psihe da svoju kćer kao nevestu ostavi na vrh litice i da je žrtvuje okrutnoj zmijolikoj nemani. Svadba se pretvara u pogreb neveste. Zefir će je, međutim, nežno na krilima spustiti sa litice u prelepi dvorac, čiji tajanstveni gospodar, nepoznatog lika, dolazi u njenu postelju samo pod okriljem noći. Psiha uživa u čulnoj ljubavi sa svojim misterioznim mužem, ali je kopka da odgonetne ko je on i kako izgleda. Ljubomorne i pakosne sestre govore joj da je njen muž strašno čudovište koje mora ubiti. Uprkos strogoj muževljevoj zabrani da mu vidi lik, Psiha uzima lampu i nož, kako bi mu videla pravo lice i ubila ga. Kap vrelog ulja budi Amora, Psiha ugleda njegov prelep božanski lik, ali zato biva strogo kažnjena progonom iz dvorca. Tada počinje njeno lutanje i stradanje na putu ponovnog zadobijanja Amrove ljubavi. Ona se, najzad, pokajnički predaje strašnoj boginji Veneri na milost i nemilost. Uspeva da reši njena tri nemoguća zadatka, ali na četvrtom pada. Na kraju, Amor oprašta Psihi, vraća je u bračno gnezdo i uzdiže na Olimp kao besmrtnu boginju. Kao plod njihove ljubavi rađa se kćer Naslada (ili Radost, Blaženstvo).

Drugi, glavni i najveći deo knjige (preveo sa nemačkog M. Stanislavac) čini pronicljiva i podsticajna dubinsko psihološka Nojmanova studija pod nazivom *Eros i Psiha*. Apulejevu bajku Nojman detaljno analizira kao zapravo prerusenu prastaru mitsku priču i tumači je u ključu jungovske psihologije. Ovaj grčki mit simboličkim jezikom govori nam o arhetipu ženskog i o tipičnom, arhetipski determinisanom razvoju ženske psihe.

Sukob Psihe sa sujetnom i nemilosrdnom progoniteljkom Afroditom (u bajci Venerom), grčkom boginjom plodnosti i majkom Erosovom, jedan od središnjih motiva ovog mita, zapravo je prikaz trnovitog puta sticanja autonomije i zrelosti žene. Sazrevanje ženske psihe podrazumeva unutrašnje teškoće, prvenstveno obračun sa arhetipom Velike Majke i odvajanje *ja* od njenog snažnog uticaja.

Afrodita je boginja ljubavi kao kolektivnog, čulnog, biološkog principa sjedinjavanja ženskog i muškog pripadnika ljudske vrste, dok Psiha uzdiže novi princip ljubavi kao duhovne

i lične veze između određenog muškarca i određene žene. Princip individualne ljubavi, kako ga Psiha zastupa u svom susretu sa Erosom, predstavlja temelj individuacije. Kroz personalizovani ljubavni susret osoba ispunjava cilj samorazvoja, a to je spoznaja sebe samoga, svog najdubljeg duševnog sveta i, istovremeno, sazreva duhovno, postajući celovita, uravnotežena ličnost. „Prvi put individualna ljubav koju predstavlja Psiha ustaje u pobuni protiv kolektivnog principa zadovoljstva i čulnog zanosa koji predstavlja Afrodita“, piše Nojman (str. 88).

Drugi glavni motiv ove mitske drame jeste sukob Psihe sa Erosom, bogom čulnog uživanja i ljubavi, odnosno borba smrtne žene sa lakomislenim i razmaženim bogom. Ovaj motiv je blisko povezan sa onim prvim. Naime, Eros, mamin poslušni sin, nalazi se u vlasti svoje dominantne, strašne i zavodljive majke. Zadatak Psihe je da Erosa otrgne iz čvrstog, sputavajućeg i pogubnog, incestuoznog zagrljaja Afrodite, da ga izbavi iz „transpersonalne sfere vladavine Velike Majke“, te da ga prevede u ljudsku, personalnu sferu; da od njega načini odgovornog muža.

Jedan od najlepših i najuzbudljivijih motiva ove bajke jeste Psihino rešavanje teških zadataka koje joj postavlja Afrodita sa ciljem da je uništi i eliminiše iz Erosovog života. Upravo rešavanje ovih teških, „nerešivih zadataka“, posebno je privlačno za dubinsku analizu. Naime, suočavanje Psihe sa ovim surovo teškim iskušavanjima simbolizuje unutrašnje prepreke koje žena na svom putu ka psihičkoj zrelosti mora da savlada.

Prvi težak zadatak za Psihu je bio da za kratko vreme *razvrsta brdo semenja* (proso, žito, ječam, grašak, pasulj, biber) u odvojene gomile. Njegova svrha je da ispita njenu „marljivost“. Junakinja rešava zadatak uz pomoć *čarobnih pomagača*, uz pomoć „vojske mrava“. *Mravi*, „stvorenja rođena iz zemlje“, smatra Nojman, predstavljaju telurske, htonske, demonske mitske sile, koje simbolizuju moćne instinktivne, spasonosne sile kolektivnog nesvesnog, koje uvode red sređujući ono haotično. Ovo kretanje od haosa ka organizovanim strukturama predstavlja kretanje od uroborskog nesvesnog na put samospoznaje, ali bez gubljenja blagotvorne veze sa nesvesnim i nagoniskim u duši.

Drugi smrtonosno težak zadatak za Psihu je da od stada strašnih ovaca, pobesnelih od sunčane jare, *ukrade pramen zlatnog runa*. U pomoć nesrećnoj Psihi priskače *zelena trska*, koja joj savetuje da sačeka da prođe vrelna dana i da noću, kada se ovce smire, ukrade pramen zlatne vune koje su one ostavile na oštrom žbunju. Psihin zadatak da ukrade runo *solarne*, muške životinje (ovna) Nojman tumači kao lukavo iniciranje ženskog pokušaja simboličke „kastacije“, nadvladavanja muškog principa, a koji se obično završava smrtnim porazom žene. Psiha, zahvaljujući trsci, nalazi zaobilazan, „ženski put“ u ovoj borbi sa malignim arhetipom muškog.

Treći težak i po život opasan zadatak jeste da krčagom zahvati „živu vodu“ sa izvora na vrhu visoke litice, uprkos strašnim zmajevima koji čuvaju izvor što napaja Stigu. U pomoć Psihi priskače Zevsova ptica *orao* i umesto nje uspešno izvršava zadatak. *Orao* je muški simbol duha, zaključuje Nojman, koji ukazuje na novi, viši stupanj u duševnom razvoju ženskog.

Najzad, četvrti zadatak je najzahtevniji, najuzbudljiviji i najpogibelniji, a to je zahtev da se Psiha spusti u Donji svet, da tamo od Kore uzme i u kutiju stavi čudotvornu pomadu za lepotu, te da se sa tim poklonom vrati na ovaj svet i preda ga neotvorenog Afroditi. Da bi

u tome Psiha uspela ona mora strogo da sluša savete svog čarobnog pomagača, a to je *Kula*, koja je podučava da strogo poštuje niz tabua (ne sme da progovori, da pokaže samostalnost, da dodirne mrtve, a posebno da otvori kutiju) i zakona Donjeg sveta. Psiha je mudro odolela svim iskušenjima osim – poslednjeg. Otvorila je kutiju da bi svom dragom bila još lepša, ali u kutiji je bio – smrtonosni san. Tada joj njen već nestrpljivi muž Eros priskoči u pomoć, pokupi san i stavi ga u kutiju, a Psihu probudi „blagim ubodom svoje strele“ (str. 51).

Četvrti i poslednji zadatak, silazak u Donji svet i povratak u ovaj, Nojman tumači kao zadatak da se ono što je skriveno pod zemljom iznese napolje, kao samospoznaju sadržaja duboko zakopanog u nesvesnom. To je najvažniji stupanj procesa ucelovljenja, individualizacije, sazrevanja ženske psihe u ljubavnom susretu sa Erosom, sa muškarcem. „Preko Erosa, preko svoje ljubavi prema njemu, Psiha se razvija ne samo ka njemu, nego i ka samoj sebi“.

Psihin pohod u Donji svet, u carstvo mrtvih predstavlja herojsko putovanje „preko noćnog mora“ u središte duše, put dolaženja do vlastitog *Jastva*. Ali njen herojski pohod osoben je po tome što se ona junački bori uz pomoć muškog principa, ali na ženski način. A to znači da do cilja dolazi zaobilaznim, nenasilnim putem, a na kraju pobeđuje tako što otkriva svoju slabost, što se predaje. Psihi ovaj njen jedini poraz, paradoksalno, donosi konačnu i najvažniju pobjedu, čiji je rezultat povezivanje njenog *ja* sa vlastitim ženskim *Jastvom*. Još radikalnije rečeno, njeno putovanje u Podzemlje i povratak predstavlja inicijaciju u zrelost, odnosno ritualnu, simboličku „smrt devojke“ i rađanje nove, celovite, „zrele žene“, kod koje su u punom skladu polnost i duhovnost.